

RAAP-RAPPORT 1230

**Plangebied Koningstraat/Prins
Hendrikstraat te Naaldwijk**

Gemeente Westland

**Een inventariserend archeologisch veldonderzoek:
proefsleuven**

Colofon

Opdrachtgever: ING Real Estate Investment Management (NL) B.V.

Titel: Plangebied Koningstraat/Prins Hendrikstraat te Naaldwijk, gemeente Westland; een inventariserend archeologisch veldonderzoek: proefsleuven

Status: eindversie

Datum: november 2005

Auteur: *drs. J.M. van den Berg*

Bestandsnaam: L:\QXPress\2005\NAKP3\RA1230-NAKP3.qxd

Projectcode: NAKP3

Projectleider: drs. J.M. van den Berg

Projectmedewerkers: drs. J.H.M. van Eijk, drs. M.S. Jordanov & drs. F. Stevens

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: 3264

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer/CIS-code: 13198

Autorisatie: drs. P.A.M.M. van Kempen

ISSN: 0925-6229

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

telefoon: 020-463 4848

Zeeburgerdijk 54

telefax: 020-463 4949

1094 AE Amsterdam

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 1347

1000 BH Amsterdam

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2005

RAAP Archeologisch adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van ING Real Estate Investment Management B.V. heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in augustus 2005 een inventariserend veldonderzoek in de vorm van proefsleuven uitgevoerd. Dit onderzoek was noodzakelijk in verband met de geplande nieuwbouw op de hoek van de Koningstraat en de Prins Hendrikstraat te Naaldwijk in de gemeente Westland. Het doel van dit onderzoek was het toetsen en aanvullen van de gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied, waarbij het ging om het (al dan niet) vaststellen van de aanwezigheid van archeologische resten. Indien archeologische grondsporen en resten aangetroffen werden, diende het onderzoek zich te richten op de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering, omvang en diepteligging hiervan om zo te komen tot een waardestelling van deze resten.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn door middel van 3 proefsleuven grondsporen, funderingen, water- en beerputten aangetroffen uit de Late Middeleeuwen t/m Nieuwe tijd. De meeste sporen houden verband met een boerderij aan de Koningstraat en bebouwing aan de Prins Hendrikstraat. Daarnaast is een greppel/sloot aangetroffen uit de Vroege Middeleeuwen die mogelijk een relatie kan hebben met de waterloop uit de 10e-12e eeuw die ten noorden van het plangebied is aangetroffen.

Op basis van de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA) is een waardestelling voor deze vindplaats opgesteld. De zone langs de Koningstraat is aangemerkt als behoudenswaardig, maar voor behoud *in situ* is de vindplaats niet gaaf genoeg. Voor deze zone wordt daarom aanbevolen om vervolgonderzoek uit te laten voeren in de vorm van een opgraving (behoud *ex situ*). Hierbij moet het gedeelte ter hoogte van de proefsleuven 1 en 2 als eerste worden opgegraven en het deel ten oosten van proefsleuf 2 slechts indien de resultaten van het eerste deel van de opgraving hiertoe aanleiding geven.

Conform de KNA dient voorafgaand aan de uitvoering van dit onderzoek een PvE te worden opgesteld en te worden goedgekeurd door een senior-archeoloog. In de provincie Zuid-Holland wordt het PvE ter goedkeuring voorgelegd aan de provinciaal archeoloog van Zuid-Holland.

Proefsleuf 4 kon in verband met de bestaande bebouwing niet worden aangelegd. Deze zal op een later tijdstip dienen te worden aangelegd. Met betrekking tot de planning voor deze aanleg wordt aanbevolen om na de sloopwerkzaamheden van de bestaande bebouwing te bepalen of het graven van een proefsleuf zinvol is. Indien dit niet het geval is, wordt aanbevolen de graafwerkzaamheden archeologisch te

laten begeleiden. Opgemerkt moet worden dat bij de sloop slechts de opstallen en vloeren gesloopt mogen worden, diepere funderingen dienen te blijven zitten. Na afloop van de sloop en het eventueel graven van de proefsleuf moet een evaluatiemoment plaatsvinden om eventueel vervolgonderzoek voor dit deel van het plangebied te bepalen. De resultaten van dit proefsleuvenonderzoek zullen worden toegevoegd aan onderhavige rapportage.

Voor het overige deel van het plangebied wordt geen vervolgonderzoek aanbevolen.

Inhoud

3	Samenvatting
6	1 Inleiding
	1.1 Kader en doelstelling
	1.2 Richtlijnen
	1.3 Administratieve gegevens
9	2 Voorgaand onderzoek
11	3 Doel van het onderzoek
12	4 Methoden
14	5 Resultaten
	5.1 Geologie en bodem
	5.2 Archeologie
21	6 Interpretatie en waardering
	6.1 Interpretatie
	6.2 Waardering
24	7 Conclusies en aanbevelingen
	7.1 Conclusies
	7.2 Aanbevelingen
27	Literatuur
27	Gebruikte afkortingen
28	Verklarende woordenlijst
28	Lijst van figuren, tabellen en (losse kaart-)bijlagen
29	Bijlage 1: Sporenlijst
30	Bijlage 2: Vondstenlijst

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

In opdracht van ING Real Estate Investment Management B.V. heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in augustus 2005 in Naaldwijk, gemeente Westland, een inventariserend veldonderzoek in de vorm van proefsleuven uitgevoerd. Het onderzoek was noodzakelijk in verband met de geplande nieuwbouw op de hoek van de Prins Hendrikstraat en de Koningstraat (figuur 1).

Het onderzoek betreft het vervolg op een eerdere fase van het archeologisch vooronderzoek dat bestond uit een bureau- en een inventariserend veldonderzoek (Rietkerk, 2005a). Op grond van de resultaten daarvan werd geconcludeerd dat er mogelijk belangrijke archeologische waarden aanwezig zijn in het plangebied. Naar aanleiding hiervan werd aanbevolen om dit door middel van proefsleuven te laten vaststellen.

Doel van het proefsleuvenonderzoek was het toetsen en aanvullen van de gespecificeerde archeologische verwachting met betrekking tot het plangebied, waarbij het in eerste instantie ging om het (al dan niet) vaststellen van de aanwezigheid van archeologische resten. Indien deze aanwezig zijn moet het onderzoek zich richten op de kwaliteit (gaafheid en conservering), omvang, diepteligging, aard en datering van deze resten. Hiermee kan worden gekomen tot een waardestelling van de vindplaats op basis waarvan door het bevoegd gezag in het kader van de Archeologische Monumenten Zorg (AMZ) een goed onderbouwd selectiebesluit kan worden genomen. In hoofdstuk 3 zijn de specifieke onderzoeksvragen met betrekking tot deze aspecten uiteengezet.

Het veldwerk is uitgevoerd van 8 augustus t/m 16 augustus 2005. De uitwerking vond plaats tussen 17 en 25 augustus 2005. Onderzoeksdocumentatie en vondstmateriaal zullen worden overgedragen aan het depot van de provincie Zuid-Holland.

1.2 Richtlijnen

Voorafgaand aan de uitvoering van een proefsleuvenonderzoek is, conform de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA; <http://www.sikb.nl>), een Programma van Eisen (PvE) opgesteld (Rietkerk, 2005b). Dit PvE diende als leidraad voor het onderzoek. In afwijking van dit PvE is proefsleuf 4 niet aangelegd, omdat dit deel van het terrein nog bebouwd was ten tijde van het onderzoek. Het graven van deze proefsleuf kan pas plaatsvinden nadat sloop van deze gebouwen heeft

Figuur 1. De ligging van het plangebied (zie inzet linksboven: gearceerd). Inzet linksonder: ligging in Nederland (ster).

Periode	Datering			
Nieuwe tijd	1500	-	heden	
Late Middeleeuwen	1050	-	1500	na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1050	na Chr.
Romeinse tijd	12 voor	-	450	na Chr.
IJzertijd	800	-	12	voor Chr.
Bronstijd	2000	-	800	voor Chr.
Neolithicum (nieuwe steentijd)	5300	-	2000	voor Chr.
Mesolithicum (midden steentijd)	8800	-	4900	voor Chr.
Paleolithicum (oude steentijd)	300.000	-	8800	voor Chr.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

plaatsgevonden. Indien de sleuf aangelegd kan worden, zullen de resultaten daarvan aan onderhavige rapportage toegevoegd worden.

Het inventariserend veldonderzoek is uitgevoerd volgens de hiervoor geldende normen en richtlijnen die zijn vastgelegd in het Handboek ROB-specificaties (Brinkkemper e.a., 1998). RAAP Archeologisch Adviesbureau en de door RAAP toegepaste procedures zijn goedgekeurd door het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK), de instelling die het beheer heeft over de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA; <http://www.sikb.nl>).

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in dit rapport genoemde archeologische perioden. Enkele vaktermen worden achter in dit rapport beschreven (zie verklarende woordenlijst).

1.3 Administratieve gegevens

Gemeente: Westland

Plaats: Naaldwijk

Plangebied: plangebied Koningstraat/Prins Hendrikstraat

Centrumcoördinaten: 74.000/445.500

ARCHIS-vondstmeldingsnummer: 3264

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer/CIS-code: 13198

RAAP vindplaatsnummer: vindplaats 1 (NAKP3-01)

Maaiveldhoogte: circa 1,0 m +NAP

2 Voorgaand onderzoek

De informatie in dit hoofdstuk is grotendeels ontleend aan het archeologisch vooronderzoek (Rietkerk, 2005a). Dit onderzoek bestond uit een bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek. Uit het vooronderzoek bleek dat in het plangebied archeologische resten vanaf de Late IJzertijd en/of Romeinse tijd voor kunnen komen. Deze resten komen voor op de Afzettingen van Duinkerke I (klei). Deze kleiafzettingen bevinden zich onder de Oude Duin- en Strandzanden. Tijdens het later uitgevoerde booronderzoek zijn geen indicatoren hiervoor aangetroffen.

Daarnaast bleek uit het bureauonderzoek dat voor het plangebied een hoge archeologische verwachting geldt voor vindplaatsen vanaf de 9e eeuw na Chr. Deze vindplaatsen kunnen zich bevinden op de Oude Duin- en Strandzanden van de Naaldwijker Geest tot op gemiddeld 1,2 m -Mv.

Direct ten noorden van het plangebied zijn de oudste resten van het huidige Naaldwijk gevonden. Volgens Bult (1998) zou de ringvormige structuur van de Kerkstraat, die zich rondom het huidige kerkhof bevindt, kunnen wijzen op de aanwezigheid van een ringwal- of vluchtburcht uit de 9e of 10e eeuw. Hiervoor zijn nog geen concrete aanwijzingen gevonden. Tijdens eerder archeologisch onderzoek is een oude waterloop uit de 10e-12e eeuw aangetroffen die min of meer parallel liep aan de Kerkstraat (Bult, 1998).

Voor het plangebied zelf zijn aanwijzingen gevonden voor bebouwing uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd langs de Koningstraat en de Prins Hendrikstraat. Uit historisch kaartmateriaal blijkt dat rond 1620 al bebouwing aan de Koningstraat en de Prins Hendrikstraat plaatsvond. In een verkoopakte wordt tevens vermeld dat in 1560 tegenover de Kerkstraat, ter hoogte van proefsleuf 2, een boerderij en een gotisch huisje lagen (figuur 2).

Op basis van het vooronderzoek werd aanbevolen om waarderend archeologisch vervolgonderzoek in de vorm van proefsleuven uit te laten voeren met het doel te bepalen of er in het plangebied behoudenswaardige archeologische resten aanwezig zijn uit de Late Middeleeuwen t/m Nieuwe tijd. Dit onderzoek diende plaats te vinden langs de Koningstraat en de Prins Hendrikstraat, waar archeologische resten van bebouwing uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd kunnen voorkomen. Een tweede onderzoeksvraag was het toetsen van de verwachting in het plangebied voor vindplaatsen vanaf de Vroege Middeleeuwen, die mogelijk in relatie staan met de kerk ten noorden van het plangebied. In het Programma van Eisen was de beperking opgelegd dat de lagen onder de Oude Duin- en Strandzanden niet onderzocht dienden te worden (Rietkerk, 2005b).

Figuur 2. Uitsnede van de kadastrale minuut uit 1819 met de grens van het plangebied (stippellijn).

3 Doel van het onderzoek

Het doel van het proefsleuvenonderzoek was het toetsen en aanvullen van de gespecificeerde archeologische verwachting met betrekking tot het onderzochte gebied, waarbij het in eerste instantie ging om het (al dan niet) vaststellen van de aanwezigheid van archeologische resten. Teneinde een goed afgewogen beslissing (selectiebesluit) door het bevoegd gezag mogelijk te maken, diende het onderzoek zicht tevens te richten op een aantal aanvullende aspecten ten aanzien van de archeologische resten. In het PvE zijn hiervoor aanvullende onderzoeksvragen geformuleerd die door middel van het proefsleuvenonderzoek beantwoord dienen te worden:

- Zijn er in het plangebied archeologische resten aanwezig uit de ontstaansperiode van het middeleeuwse Naaldwijk?
- Zouden deze resten op de aan- of afwezigheid van een ringwalburcht ten noorden van het plangebied kunnen duiden?
- Zijn archeologische resten aanwezig van bebouwing langs de Koningstraat en de Prins Hendrikstraat?
- Kent deze bebouwing een middeleeuwse oorsprong?
- In welke mate is het onderzoeksgebied verstoord?
- Is in het plangebied vervolgonderzoek noodzakelijk en welke methoden zouden hierbij kunnen worden ingezet?
- Welke materiaalcategorieën zijn aanwezig, wat is de vondstdichtheid en hoe is de conserveringsgraad?

De resultaten van het proefsleuvenonderzoek zijn bepalend voor de vraag hoe verder met deze archeologische waarden dient te worden omgegaan. Indien de archeologische resten behoudenswaardig blijken te zijn, zal moeten worden beoordeeld of deze bij de inrichting van het terrein kunnen worden ingepast. Indien een dergelijke conserverende inrichting niet mogelijk is, dan komen de archeologische resten mogelijk voor een opgraving in aanmerking.

4 Methodes

Het onderzoek is uitgevoerd met een graafmachine en een veldteam, bestaande uit een senior projectleider, projectleider en 2 veldtechnici. Hieronder zal worden de methodes van het onderzoek besproken.

Aantal proefsleuven en afmetingen hiervan

In totaal zijn 3 proefsleuven met een lengte van respectievelijk 31, 34 en 20 m en een breedte van 2 m aangelegd, met een gezamenlijke oppervlakte van circa 300 m².

Plaatsing van de proefsleuven

De proefsleuven zijn, conform het PvE, haaks op de bestaande straten aangelegd.

Opgravingsvlakken en profielen

In de proefsleuven 1 en 2 zijn, conform het PvE, 2 opgravingsvlakken aangelegd en in proefsleuf 3 één opgravingsvlak. Het eerste vlak is aangelegd in de top van het duinzand, onder de bouwvoor en/of eventuele verstoorde lagen. Het tweede vlak is aangelegd in de basis van het duinzand. Het eerste vlak is aangelegd op circa 0,6 tot 1,0 m -Mv. Het tweede vlak is aangelegd op circa 1,0 tot 1,4 m -Mv. Voor de profielwanden is het volgende vlaknummer gereserveerd: 102 (oostprofiel). Van de oostprofielen in de sleuven 1 en 2 en het noordprofiel in sleuf 3 zijn foto's genomen. Deze opnames zijn om de 5 m gemaakt. Alle vlakken zijn getekend op schaal 1:50. De oostprofielen in de sleuven 1 en 2 en het noordprofiel in sleuf 3 zijn getekend op schaal 1:20. Aangezien de lagen in het noordprofiel van sleuf 3 dusdanig verstoord waren, is volstaan met 3 profielopnames. Hierbij is gebruik gemaakt van een lokaal meetsysteem dat door een extern landmeetkundig bureau door middel van een GPS (grondslagpunten met Z-waarden) en een *Total Station* is uitgezet. Dit meetsysteem is ingemeten in het Rijksdriehoeksnet.

Afwerking en behandeling van sporen en vondsten

De grondsporen zijn ingemeten en op de vlaktekening ingetekend. Vervolgens zijn enkele, waarschijnlijk niet tot grotere structuren behorende grondsporen gecoupeerd en in profiel getekend. Er zijn geen stortvondsten verzameld. De sporen en bodemlagen zijn in een reeks doorgenummerd.

Bemonstering

Er is geen aanleiding gezien om monsters te nemen voor macrobotanisch onderzoek.

Afwijkingen en aanpassingen van de onderzoeksstrategie

Afwijkend van het PvE is proefsleuf 4 niet aangelegd, omdat dit deel van het terrein nog bebouwd was ten tijde van het onderzoek. Het graven van deze proefsleuf kan pas plaatsvinden nadat sloop van deze gebouwen heeft plaatsgevonden. Indien de sleuf aangelegd kan worden, zullen de resultaten daarvan aan onderhavige rapportage toegevoegd worden.

Figuur 3. Het oostelijke profiel in proefsleuf 2.

5 Resultaten

5.1 Geologie en bodem

5.1.1 Geologie

Rond 4000 voor Chr. maakten het plangebied en omgeving deel uit van een marien getijdengebied. Op de kleiige afzettingen van dit getijdengebied heeft zich vanaf circa 2000 voor Chr. een uitgestrekt veengebied gevormd (het Hollandveen). Rond 1600 voor Chr. stopte de veengroei als gevolg van de toenemende invloed van de zee. Tijdens deze periode vormde zich een breed estuarium, het Maasestuarium. In het westen van Nederland ontstond een wijd vertakt geulenstelsel dat meerdere actieve fasen heeft gekend, die afgewisseld werden door lange perioden van veengroei. Op dit veen kan bewoning hebben plaatsgevonden (Bult, 1998). In Naaldwijk zijn eventuele vindplaatsen hiervan mogelijk geïrodeerd door inbraken van deze geulen of afgedekt met een dik kleipakket, de Afzettingen van Duinkerke I (Van Staalduinen, 1979).

Deze afzettingen zijn afgedekt met Oude Duin- en Strandzanden: e Naaldwijker Geest. Deze zandrug tussen Monster en Naaldwijk (een zogenaamde haakwal) heeft zich gevormd tussen circa 250 en 600 na Chr. Vanaf de tweede helft van de 12e eeuw is, onder andere door de Gantel, in het oostelijke deel van Naaldwijk een kleidek afgezet, het Westlanddek (Van Liere, 1948). Hierbij is de Naaldwijker Geest niet overstroomd, maar moest het gebied eromheen opnieuw worden ontgonnen en ingericht.

5.1.2 Bodem

Aan de hand van de profielen in de proefsleuven kan de bodemopbouw in het plangebied als volgt worden beschreven (kaartbijlage 3). De bouwvoor is opgenomen in een laag verstoord materiaal. Dit pakket heeft een wisselende dikte (0,4-1,0 m -Mv) en bevat veel puin en recent materiaal zoals plastic. Dit pakket is waarschijnlijk grotendeels ontstaan bij de sloop van de panden in de jaren negentig. Onder deze laag is een donker pakket zwak zandige klei zichtbaar met daarin fragmenten aardewerk, bot en bouw materiaal. Dit pakket is geïnterpreteerd als een ophogingspakket uit de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd. Onder dit ophogingspakket is een pakket matig siltig licht zand aanwezig. Dit pakket is geïnterpreteerd als Oude Duin- en Strandzanden (ODS; figuur 3). In deze laag zijn de meeste sporen en funderingen ingegraven. Onder deze laag is op enkele plaatsen zwak siltige klei aanwezig (geïnterpreteerd als Afzettingen van Duinkerke I). Hierin zijn geen sporen of vondsten aangetroffen.

5.2 Archeologie

5.2.1 Vondsten

Tijdens het onderzoek zijn de volgende materiaalcategorieën aangetroffen: aardewerk, bouwmetaal en bot (bijlage 2).

Aardewerk

Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn 63 fragmenten aardewerk verzameld. Het gaat om aardewerk uit de Vroege Middeleeuwen t/m Nieuwe tijd, waarvan het merendeel echter uit de Nieuwe tijd afkomstig is.

Er zijn 2 fragmenten aardewerk aangetroffen die in de Vroege Middeleeuwen gedateerd kunnen worden, waarvan één mogelijk ook later (vondstnr. 6). Het oudste fragment (vondstnr. 25) is afkomstig van een bolpot uit de Vroege Middeleeuwen C tot D. Het fragment is aangetroffen in de basis van de greppel aan de noordzijde van sleuf 2 (spoor 37). Het andere fragment betreft een fragment *Pingsdorf* aardewerk (vondstnr. 6) dat dateert vanaf de Vroege Middeleeuwen D t/m Late Middeleeuwen A. Dit fragment is aangetroffen in het ophogingspakket in sleuf 1.

In het merendeel van de sporen is aardewerk aangetroffen uit de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd. Het betreft roodbakkend, witbakkend en grijsbakkend aardewerk, *Majolica*, *Fayence*, Steengoed en pijpjarde. Het roodbakkend (LMEB-NT) en grijsbakkend aardewerk (LMEA-B), Steengoed (Siegburg en LMEB) en Protosteengoed (LMEA) kunnen dateren uit de Late Middeleeuwen t/m Nieuwe tijd. De overige aardewerktypen komen pas vanaf de Nieuwe tijd voor.

In 4 kuilen en een greppel (sporen 3, 12, 25, 43 en 18) is aardewerk uit de Late Middeleeuwen aangetroffen. De fragmenten betreffen roodbakkend aardewerk, al dan niet voorzien van glazuur met loodspikkels.

Bouwmetaal

Het bouwmetaal dat is aangetroffen, bestaat uit baksteen, leisteen en kalksteen. Het merendeel van het bouwmetaal bestaat uit bakstenen die in de funderingen gemetseld waren (sporen 2, 19, 23, 30 en 35). Het formaat van de bakstenen wijst op een datering in de Nieuwe tijd (bijlage 1 voor de formaten). In één fundering (spoor 24) waren halve bakstenen van een groot formaat verwerkt. Mede op basis van het voorkomen van mortel op de buitenzijde van de stenen kan verondersteld worden dat er sprake is van hergebruik van middeleeuwse bakstenen. Dit duidt erop dat in het plangebied mogelijk laat-middeleeuwse bebouwing stond.

Het leisteen dateert uit de Late Middeleeuwen B t/m Nieuwe tijd. Er is een fragment van een kalkstenen raamtracering (vondstnr. 27) in het noordoostelijke deel van het plangebied aangetroffen. Dit type raamtracering kan in de Late Middeleeuwen B-Nieuwe tijd A geplaatst worden. Mogelijk bestaat er een relatie tussen dit fragment en het gotische huisje dat in 1560 in het plangebied stond.

Bot

Tijdens het onderzoek is geen botmateriaal verzameld van het vlak. Indien botmateriaal zich in een spoor bevond, is dit geregistreerd. Het botmateriaal is in een goede conditie en niet zeer gefragmenteerd. De fragmenten lijken allen afkomstig te zijn van dieren.

5.2.2 Ruimtelijke verspreiding van de vondsten

Er zijn geen vondstconcentraties aangetroffen. De vondsten zijn in gelijke mate verspreid over de sporen en het ophogingspakket. In de sporen in het pakket Oude Duin- en Strandzanden zijn relatief minder vondsten aangetroffen. Het is waarschijnlijk dat in de 2 water- of beerputten de vondstconcentratie hoger zal zijn dan in de overige sporen. Beerputten werden namelijk gebruikt om afval in te deponeren. Na het in onbruik raken van een waterput werd deze ook vaak als afvalput gebruikt.

5.2.3 Sporen

De sporen zijn naar periode in te delen en zullen hier per periode behandeld worden (kaartbijlage 1).

Vroege Middeleeuwen

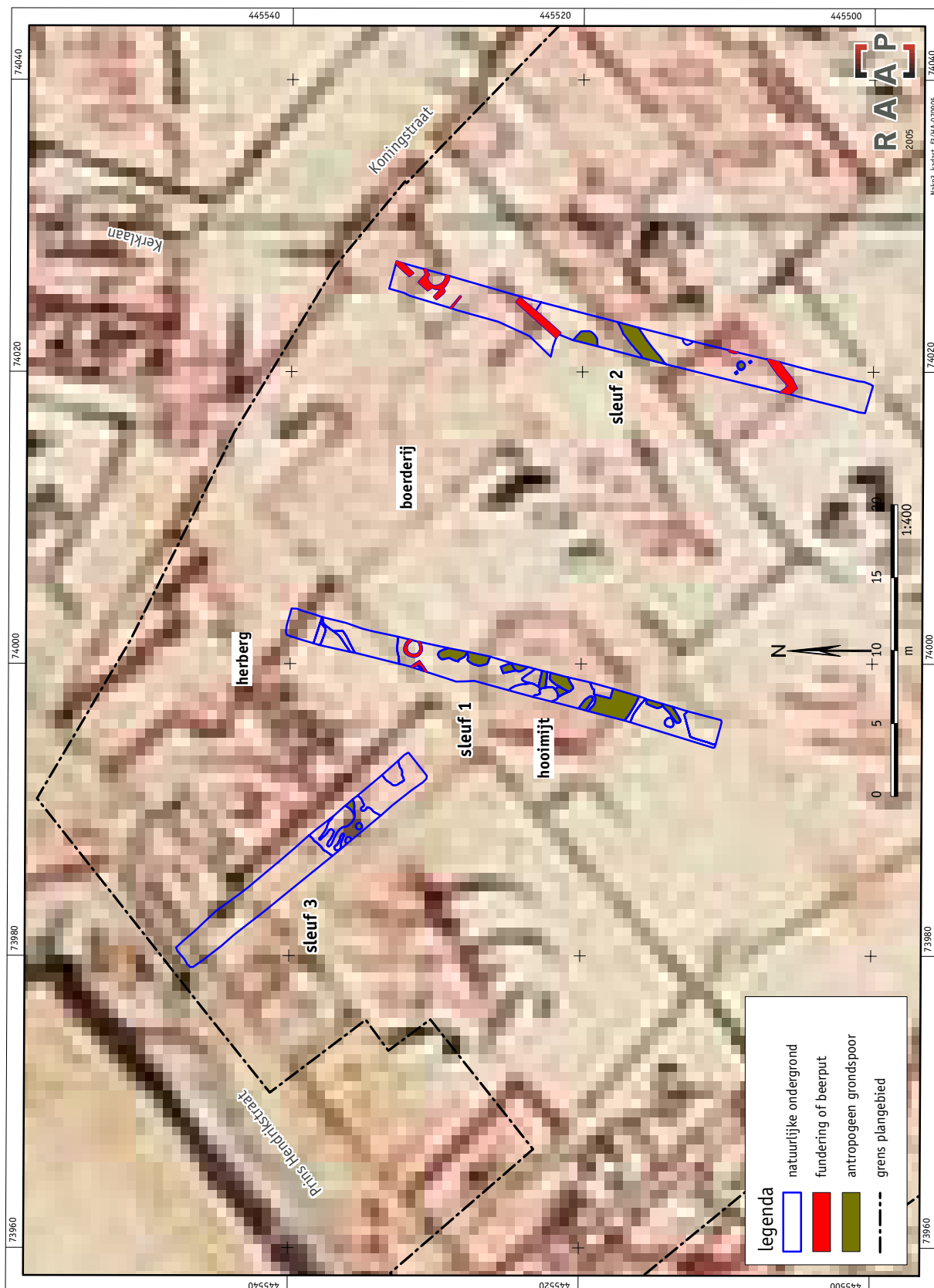
Op basis van het aangetroffen aardewerk kan 1 spoor worden gedateerd in de Vroege Middeleeuwen. Het betreft een greppel (spoor 37 in sleuf 2) waarin een fragment van een bolpot is aangetroffen. De greppel is noordoost-zuidwest georiënteerd en heeft een breedte van circa 1 m en een diepte van 1 m. De oriëntatie en datering van deze greppel zijn gelijk aan die van de waterloop uit de 10e-12e eeuw die parallel aan de Kerkstraat werd aangetroffen (ten noorden van het plangebied).

Late Middeleeuwen

Op basis van het aangetroffen aardewerk en de stratigrafie (oversnijdingen) kunnen 2 kuilen uit de Late Middeleeuwen dateren. De kuilen (sporen 12 en 13) bevinden zich in een concentratie van een aantal grondsporen in proefsleuf 1. Hierbij oversnijdt de grote kuil (spoor 12) de kleinere kuil. Beiden zijn grijs van kleur en bevatten fosfaat. Mogelijk waren het afvalkuilen. Het aardewerk uit de Late Middeleeuwen en de hergebruikte bakstenen (22x12x5,5 en ?x13,5x7) in spoor 24 wijzen op een mogelijke bebouwing en andere (vergraven?) bewoningsresten uit de Late Middeleeuwen in het plangebied. In een aantal sporen (sporen 3, 18, 25 en 43) is naast aardewerk uit de Late Middeleeuwen ook aardewerk uit de Nieuwe tijd aangetroffen. Door deze context kunnen deze sporen niet in de Late Middeleeuwen gedateerd worden.

Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd

Het merendeel van de archeologische resten dateert uit de periode vanaf het einde van de Late Middeleeuwen t/m Nieuwe tijd. Deze periodisering is gemaakt op

Figuur 4. Projectie van de resultaten van het proefsleuvenonderzoek op de kadastrale minuut uit 1819.

basis van het aangetroffen aardewerk, het baksteenformaat, de relatie met de kadastrale minuut uit 1819 en onderlinge relaties tussen de sporen. In totaal betreffen het 2 putten, alle funderingen, 6 kuilen, 2 sloten, 2 funderingsgreppels en 2 paalkuilen.

Buiten deze archeologische resten zijn nog ondateerbare sporen aangetroffen die op basis van de overeenkomstige vulling, samenstelling en stratigrafie met andere, wel dateerbare sporen waarschijnlijk kunnen worden gerekend tot de periode eind Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd. Het betreffen 3 greppels in sleuf 1 (sporen 11, 14 en 18) en 10 kuilen in de sleuven 1, 2 en 3 (sporen 17, 31, 36, 38 t/m 42, 44 en 45).

Funderingen

De meeste funderingen bevinden zich in sleuf 2 (op de sporen 1 en 2 in sleuf 1 na), ze liggen vlak onder de verstoorde laag en bestaan vaak nog maar uit één of enkele lagen baksteen. Een deel van deze bakstenen lijkt te zijn hergebruikt. De ronde, gemetselde put (spoor 1) bestaat aan de bovenzijde uit bakstenen met mortel en vanaf vlak 1 uit losgestapelde bakstenen zonder mortel. Het fundament was steens gemetseld. De afmetingen van de bakstenen zijn $11 \times 3,5$ cm en $17 \times 9 \times 4,5$ cm. De diameter van de put is circa 1,2 m. Bij het onderzoek was slechts de bovenzijde van de put zichtbaar (figuur 5).

Figuur 5. Beerput (S1) en muurwerk (S2) in proefsleuf 1.

De fundering (spoor 2) bestaat nog uit 3 lagen baksteen. Het baksteenformaat is 16,5x7,5x4 cm en 15x7x2,5 cm. De oriëntatie van de fundering is hetzelfde als die van een gebouw aan de Prins Hendrikstraat op de kadastrale minuut uit 1819 (figuur 4).

De bovenzijde van de andere ronde put (spoor 21 in sleuf 2) is halfsteens gelegd. De afmetingen van de bakstenen zijn 16x7x3,5 cm en ?x9x4 cm. De diameter van de put is circa 1,8 m.

De overige funderingen (spoor 19, 22, 23 en 24) bestaan uit bakstenen met het gemiddelde formaat 17x8x3,5 cm.

De fundering in het zuiden van sleuf 2 (spoor 30) komt qua formaat baksteen overeen met het gemiddelde formaat, waardoor de fundering ook in de 17e-18e eeuw gedateerd wordt.

Alle funderingen in sleuf 2 zijn noordoost-zuidwest georiënteerd of haaks daarop. Eenzelfde oriëntatie is zichtbaar bij de gebouwen en perceelsgrenzen op deze locatie op de kadastrale minuut van 1819.

Figuur 6. Sloot in het profiel van proefsleuf 1.

Grondsporen

Een aantal van deze sporen was in het profiel waarneembaar (kaartbijlage 1). De kuilen (sporen 3, 6, 7, 8 en 25 in sleuf 2) hebben grotendeels dezelfde heterogene vulling met vondsten uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd. De meeste kuilen hebben waarschijnlijk (uiteindelijk) als afvalkuil gediend.

De paalkuilen (sporen 28 en 29) hebben beiden een houten paalkern. De kuil hiertussen (spoor 27) heeft een bekleding van schors. Dit duidt mogelijk op een recente datering omdat het hout nog niet vergaan is. De 3 (paal)kuilen (sporen 27,28 en 29) hebben allen eenzelfde witte zandige kuilvulling. Op basis van de overeenkomstige vulling en de oriëntatie kunnen deze sporen mogelijk een gezamenlijke functie hebben gehad, welke onduidelijk is.

De greppels (waarvan de meeste ondateerbaar) hebben een homogener vulling dan de omringende kuilen en bevatten geen of weinig vondsten. De oriëntatie van de greppel (spoor 18) is vergelijkbaar met de funderingen in de sleuven 1 en 2; namelijk noordoost-zuidwest. De sloot in sleuf 2 (spoor 26) heeft dezelfde oriëntatie. De vulling van de sloot (spoor 16) in sleuf 1 was in de basis zeer zandig, hetgeen duidt op een snellere stroming van het water. De vulling bestaat bovenin uit kleiige sedimenten (figuur 6). De 2 sloten lijken in het vlak qua vulling (die te zien is) op elkaar en vallen vrijwel samen met de perceelsgrenzen die op de kadastrale minuut uit 1819 zijn weergegeven.

Verstoringsen

De bodem in het noordwestelijke deel van het plangebied is grotendeels verstoord, waarschijnlijk bij de sloop van panden in de jaren negentig van de 20e eeuw. In sleuf 3 is zelfs vrijwel geen bewoningsniveau aangetroffen.

6 Interpretatie en waardering

6.1 Interpretatie

De archeologische resten die zijn aangetroffen tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn in te delen in verschillende periodes vanaf de Vroege Middeleeuwen t/m Nieuwe tijd. Op basis van de resultaten van het onderzoek zijn de resten vanaf de Nieuwe tijd toe te wijzen aan verschillende gebouwen en percelen aan de Prins Hendrikstraat en de Koningstraat.

De oudste archeologische resten in het plangebied bestaan uit een greppel (direct ten zuiden van de Koningstraat) en aardewerk uit de Vroege Middeleeuwen. De oriëntatie en de datering van deze greppel zijn gelijk aan die van de waterloop/gracht uit de 10e-12e eeuw die parallel aan de Kerkstraat werd aangetroffen.

Twee kuilen (sporen 12 en 13) dateren mogelijk uit de Late Middeleeuwen. De vondst van aardewerk uit de Late Middeleeuwen en het hergebruik van middeleeuwse bakstenen in een fundering duidt erop dat in het plangebied mogelijk middeleeuwse bebouwing stond.

Het merendeel van de archeologische resten is echter afkomstig uit de Nieuwe tijd. De funderingen zijn grotendeels te herleiden tot gebouwen die op de kadastrale minuut uit 1819 zichtbaar zijn. Alle funderingen in sleuf 2 (behalve spoor 30) behoren tot de gebouwen op het erf van de boerderij die vanaf het eind van de Late Middeleeuwen aan de Koningstraat stond. Op basis van de locatie van de putten ten opzichte van deze boerderij en de afstand tot het woonhuis is de put in sleuf 1 als beerput en de put in sleuf 2 als waterput geïnterpreteerd.

De kuilen in sleuf 1 en het noordelijke deel van sleuf 2 hebben op het achtererf van deze boerderij gelegen. Het betreft hoofdzakelijk afvalkuilen. De sloten fungeerden als erfafscheiding (sporen 16, 18 en 26)

De fundering in het zuiden van sleuf 2 (spoor 30) heeft waarschijnlijk tot een (bij)gebouw behoord. Dit gebouw stond op het erf van de bebouwing ten oosten van de boerderij aan de Koningstraat. Opmerkelijk is echter dat de noordelijke zijde van dit gebouwtje niet is aangetroffen. Mogelijk was deze fundering onderdeel van een erfafscheiding (schutting). Er is geen duidelijke functie of oriëntatie van de (paal)kuilen (sporen 28- 29) tijdens dit onderzoek naar voren gekomen. Ze kunnen tot een bijgebouw behoord hebben. De kuilen op ditzelfde erf (36, 38-42) hebben mogelijk als afvalkuil gediend.

De fundering in sleuf 1 behoorde waarschijnlijk tot de achterzijde van één van de gebouwen aan de Prins Hendrikstraat. De kuilen in sleuf 3 behoorden waarschijnlijk tot het erf hiervan.

6.2 Waardering

Op basis van de waarderingscriteria van de KNA kan tot een waardering worden gekomen van de vindplaats. Deze criteria bestaan uit de fysieke en inhoudelijke kwaliteit en de informatiewaarde van de vindplaats. De scores kunnen hoog, gemiddeld of laag zijn.

Opgemerkt moet worden dat in de KNA ten aanzien van het waarderen van vindplaatsen in stedelijk gebied een aparte paragraaf is opgenomen. Gesteld wordt dat waar het gaat om historische binnensteden (en historische kernen) er vanuit kan worden gegaan dat deze gebieden een samenhangend conglomeraat van archeologische waarden herbergen. In dat opzicht zijn de historische binnensteden in principe behoudenswaardig. Het plangebied staat niet vermeld op de Archeologische Monumentenkaart van Zuid-Holland. Op de Cultuurhistorische Hoofdstructuur van Zuid-Holland (Provincie Zuid-Holland, 2002) is het plangebied echter aangegeven als een stads- of dorpskern met een zeer grote kans op archeologische resten.

De belevingswaarde is voor deze vindplaats niet van toepassing. Derhalve zal hieraan geen score worden toegekend.

De fysieke kwaliteit van de vindplaats is gemiddeld. In verticaal opzicht is de vindplaats op enkele plekken verstoord door de latere bebouwing en afbraak hiervan. In sleuf 1 zijn veel recente verstoringen aangetroffen op de plaats van het achtererf van de boerderij. Plaatselijk is de bodem tot circa 1 m -Mv verstoord, hierdoor kunnen funderingen en grondsporen die tot de vindplaats behoorden, vernietigd zijn. In horizontaal opzicht is de vindplaats alleen aan de zone langs de Prins Hendrikstraat compleet verstoord door de sloop van de aanwezige panden. In het zuidelijke deel van sleuf 1 is een vervuild en verstoord pakket aangetroffen. De zone langs de Koningstraat is in horizontaal opzicht nog redelijk intact, op het noordelijke deel van sleuf 1 na.

De funderingen en grondsporen zijn nog in redelijke staat. De vondsten (aardewerk, bouwmetaal en botmetaal) zijn goed geconserveerd en niet bijzonder gefragmenteerd. Voor de gaafheid en conservering kunnen derhalve gemiddelde scores gegeven worden.

De inhoudelijke kwaliteit van de vindplaats is hoog op basis van de aanduiding van het terrein als dorpskern. De KNA-waardstelling voor dit type stedelijke bebouwing is behoudenswaardig. Om deze reden scoort de vindplaats op zeldzaamheid gemiddeld. De informatiewaarde voor Naaldwijk zelf is bijzonder groot en scoort hierdoor op informatiewaarde hoog. De ensemblewaarde van de vindplaats scoort gemiddeld vanwege de synchrone context van archeologische resten

uit de periode vanaf de Vroege Middeleeuwen t/m Nieuwe tijd binnen deze microregio. De representativiteit is voor deze vindplaats niet van toepassing. Derhalve wordt hieraan geen score toegekend.

Op basis van de fysieke en inhoudelijke kwaliteit scoort deze vindplaats 11 punten en kan hiermee als behoudenswaardig worden aangemerkt (tabel 2).

vindplaats 1		
Waarden	Criteria	Scores
Beleving	Schoonheid	n.v.t.
	Herinneringswaarde	n.v.t.
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	midden
	Conservering	midden
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid	midden
	Informatiewaarde	hoog
	Ensemblewaarde	midden
	Representativiteit	n.v.t.

Tabel 2. Scoretabel kwaliteitscriteria KNA voor archeologische vindplaatsen.

7 Conclusies en aanbevelingen

7.1 Conclusies

Tijdens onderhavig onderzoek is vastgesteld dat archeologische resten uit de Vroege Middeleeuwen t/m Nieuwe tijd aanwezig zijn in het plangebied. Deze resten bestaan uit funderingen, water- en beerput, greppels, sloten en (paal) kuilen. Op de specifieke onderzoeksvragen die voor dit onderzoek zijn opgesteld in het PvE, kunnen de volgende antwoorden worden gegeven:

1. *Zijn er in het plangebied archeologische resten aanwezig uit de ontstaansperiode van het middeleeuwse Naaldwijk?*

Ja, er is een greppel aangetroffen uit de Vroege Middeleeuwen, direct ten zuiden van de Koningstraat. Deze greppel wordt op basis van het aardewerk gedateerd in de Vroege Middeleeuwen (9e-10e eeuw).

2. *Zouden deze resten op de aan- of afwezigheid van een ringwalburcht ten noorden van het plangebied kunnen duiden?*

De aangetroffen greppel heeft een zelfde oriëntatie en datering als de waterloop uit de 10e-12e eeuw die ten noorden van het plangebied is gevonden. Er zijn echter geen directe aanwijzingen aangetroffen die wijzen op de aanwezigheid van een ringwalburcht ten noorden van het plangebied.

3. *Zijn archeologische resten aanwezig van bebouwing langs de Koningstraat en de Prins Hendrikstraat?*

Er zijn resten van bebouwing vanaf de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd aangetroffen langs de Koningstraat en de Prins Hendrikstraat. De bebouwing aan de Prins Hendrikstraat is grotendeels verstoord.

4. *Kent deze bebouwing een middeleeuwse oorsprong?*

Er zijn geen funderingen aangetroffen uit de Late Middeleeuwen. Wel zijn er aanwijzingen aangetroffen die wijzen op laat-middeleeuwse bebouwing in het plangebied: een deel van een laat-middeleeuwse raamtracering, hergebruikte middeleeuwse bakstenen en bovendien werd vrij veel aardewerk uit de Late Middeleeuwen aangetroffen en kunnen 2 kuilen in deze periode gedateerd worden.

5. *In welke mate is het onderzoeksgebied verstoord?*

De zone langs de Prins Hendrikstraat is bijna volledig vergraven en verstoord bij de sloop van de aanwezige panden. Hier is alleen 1 fundering aangetroffen van de achterkant van een van de gebouwen uit de Nieuwe tijd. In het hele plangebied is de bodem tot circa 1,0 m -Mv verstoord.

6. *Is in het plangebied vervolgonderzoek noodzakelijk en welke methoden zouden hierbij kunnen worden ingezet?*

Gezien het behoudenswaardige karakter van de zone langs de Koningstraat dient in principe behoud *in situ* te worden nagestreefd. Tegen de achtergrond de gaafheid van de sporen en de relatief grote mate van verstoring is dit niet noodzakelijk. Daarom wordt aanbevolen de wetenschappelijke informatiewaarde van deze zone door middel van een opgraving (DAO, behoud *ex situ*) veilig te stellen. Vervolgonderzoek zou zich moeten richten op de zone direct langs de Koningstraat (figuur 7).

Voor de zone langs de Prins Hendrikstraat en het overige deel van het terrein wordt geen vervolgonderzoek aanbevolen, met uitzondering van het zuidwestelijke deel van het plangebied.

7. *Welke materiaalcategorieën zijn aanwezig, wat is de vondstdichtheid en hoe is de conserveringsgraad?*

Tijdens het onderzoek zijn de volgende materiaalcategorieën aangetroffen: aardewerk, bot en bouwmetaal. Deze vondsten zijn aangetroffen in het ophogingspakket en de sporen. De vondstdichtheid is gemiddeld, maar deze zal in de aanwezige water- en beerput waarschijnlijk groter zijn. De conservering van het materiaal is redelijk.

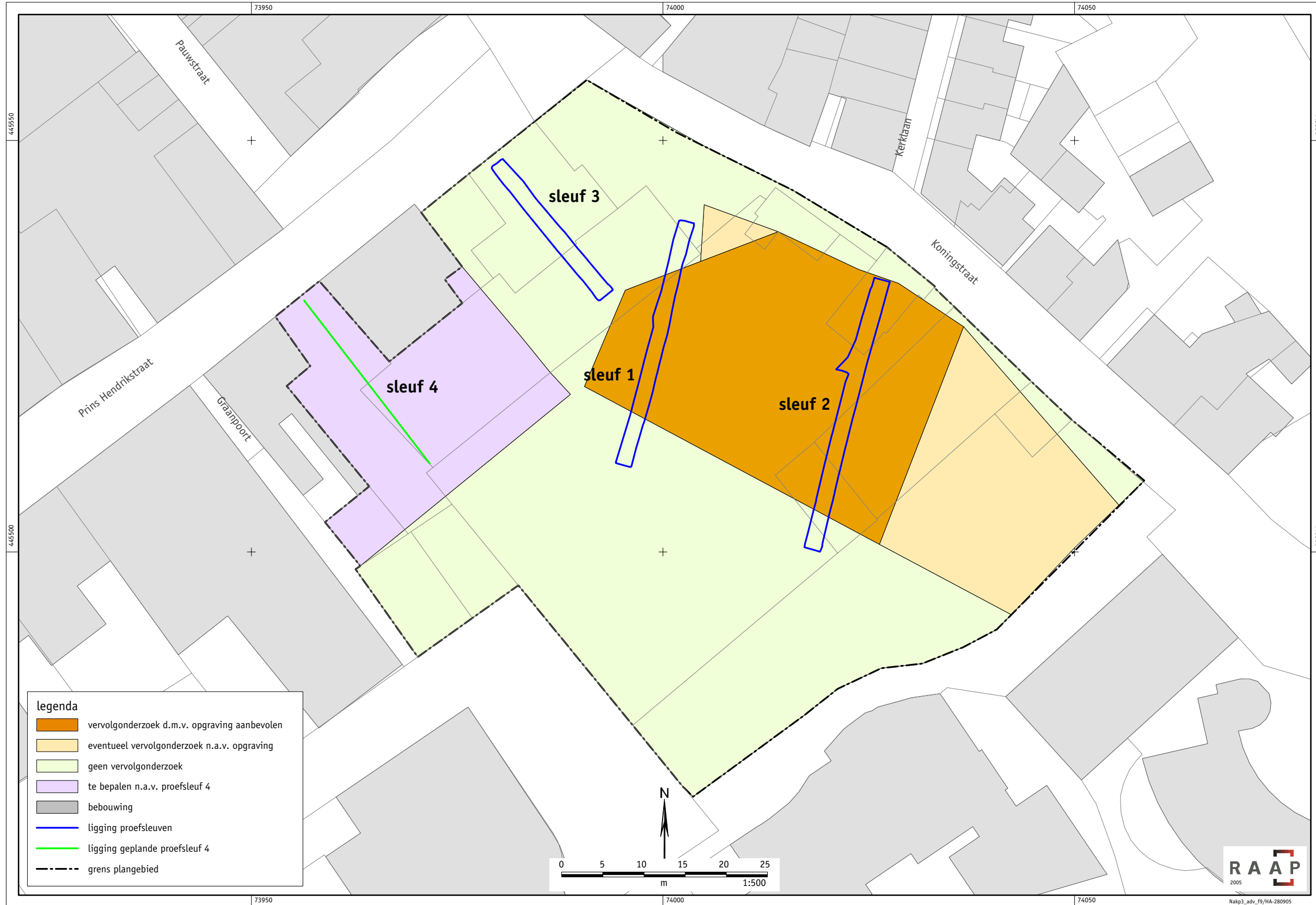
7.2 Aanbevelingen

Met betrekking tot de planning voor de aanleg van proefsleuf 4 wordt aanbevolen om na de sloopwerkzaamheden van de bestaande bebouwing te bepalen of het graven van een proefsleuf zinvol is. Indien dit niet het geval is, wordt het begeleiden van de graafwerkzaamheden aanbevolen. Opgemerkt moet worden dat bij de sloop slechts de opstallen en vloeren gesloopt mogen worden, diepere funderingen dienen te blijven zitten. Na afloop van de sloop en het eventueel graven van de proefsleuf moet een evaluatiemoment plaatsvinden om eventueel vervolgonderzoek voor dit deel van het plangebied te bepalen.

Aanbevolen wordt om voor de zone langs de Koningstraat behoud na te streven, maar voor behoud *in situ* is de vindplaats niet gaaf genoeg. Met betrekking tot de informatiewaarde wordt voor deze zone daarom aanbevolen om vervolgonderzoek uit te voeren in de vorm van een opgraving (behoud *ex situ*). Hierbij moet het gedeelte ter hoogte van de proefsleuven 1 en 2 als eerste worden opgegraven en het deel ten oosten van proefsleuf 2 slechts indien de resultaten van het eerste deel hiertoe aanleiding geven. Conform de KNA dient voorafgaand aan de uitvoering van dit onderzoek een PvE te worden opgesteld en te worden goedgekeurd door een senior-archeoloog. In de provincie Zuid-Holland wordt het PvE ter goedkeuring voorgelegd aan de provinciaal archeoloog van Zuid-Holland.

Voor het overige deel van het plangebied wordt geen vervolgonderzoek aanbevolen.

Met betrekking tot de aanbevelingen van onderhavig onderzoek dient contact te worden opgenomen met de provinciaal archeoloog van Zuid-Holland (drs. R.H.P. Proos).

Figuur 7. Advieskaart.

Literatuur

- Berendsen, H.J.A.**, 1982. De genese van het landschap in het zuiden van de provincie Utrecht. *Utrechtse geografische studies* 25. Geografisch instituut Rijksuniversiteit Utrecht, Utrecht.
- Bult, E.**, 1998. Landschapontwikkeling en bewoningsgeschiedenis in en om Naaldwijk. In: H.I.M. Groenewegen & P.W. Vis (red.); *Naaldwick Honsholredick Maesdick 800 jaar, 1198-1998*. Naaldwijk.
- Brinkkemper, O., e.a. (redactie)**, 1998. *Handboek ROB-specificaties*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.
- Liere, W.J. van**, 1948. *De bodemgesteldheid van het Westland (proefschrift)*. Den Haag.
- Nederlands Normalisatie-instituut**, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- Provincie Zuid-Holland**, 2002. *Cultuurhistorische Hoofdstructuur Zuid-Holland, regio Rijnstreek*. Provincie Zuid-Holland, Den Haag.
- Rietkerk, M.**, 2005a. Plangebied Koningstraat/Prins Hendrikstraat te Naaldwijk, gemeente Westland; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek. *RAAP-notitie* 1156. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Rietkerk, M.**, 2005b. *Programma van Eisen Inventariserend veldonderzoek (proefsleuven) Plangebied Koningstraat/Prins Hendrikstraat, gemeente Naaldwijk*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Staalduinen, J.C. van**, 1979. *Toelichtingen bij de Geologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000*, Blad Rotterdam west (37W). Rijks Geologische Dienst, Haarlem.

Gebruikte afkortingen

ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
-Mv	beneden maaiveld
NAP	Normaal Amsterdams Peil
ODS	Oude Duin- en Strandzanden
PvE	Programma van Eisen
ROB	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek

Verklarende Woordenlijst

Estuarium	Trechtervormige riviermonding met eb- en vloedwerking.
Hollandveen	In het Subboreaal gevormd veen in laag-Nederland (ca. 5000-3000 jaar voor Chr.).
marien	Op de zee betrekking hebbend, bij of in zee voorkomend, door of in zee gevormd.
silt	Gronddeeltjes groter dan of gelijk aan 2 µm en kleiner dan 63 µm.

Overzicht van figuren, tabellen en (losse kaart-)bijlagen

Figuur 1. De ligging van het plangebied (zie inzet linksboven: gearceerd). Inzet linksonder: ligging in Nederland (ster).

Figuur 2. Uitsnede van de kadastrale minuut uit 1819 met de grens van het plangebied (stippellijn).

Figuur 3. Het oostelijke profiel in proefsleuf 2.

Figuur 4. Projectie van de resultaten van het proefsleuvenonderzoek op de kadastrale minuut uit 1819.

Figuur 5. Beerput (S1) en muurwerk (S2) in proefsleuf 1.

Figuur 6. Sloot in het profiel van proefsleuf 1.

Figuur 7. Advieskaart.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Tabel 2. Scoretabel kwaliteitscriteria KNA voor archeologische vindplaatsen.

Bijlage 1. Sporenlijst.

Bijlage 2. Vondstenlijst.

Kaartbijlage 1. Resultaten proefsleuvenonderzoek.

Bijlage 1. Sporenlijst

SPOOR	VLAK	AARD	DAT.	OPM
1	1	beerput	LME/NT	bakstenen zonder mortel baksteenformaten: ?x11x3,5 17x9x4,5
2	1	fundering	LME/NT	3 lagen; baksteenformaten 16,5x7,5x4 en 15x7x2,5
3	1	kuil	LME/NT	
4	1	Muurrest	LME/NT	hoger dan vlak 1
5	1	kuil	LME/NT	
6	1	houten paal in spoor 5	LME/NT	
7	1	kuil?	LME/NT	
8	1	kuil	LME/NT	
9	1	kuil	REC	recente verstoring
10	1	kuil	REC	recente verstoring
11	1	greppel	LME/NT	
12	1	kuil	LME	
13	1	vaag	LME	
14	1	greppel	LME/NT	
15	1	kuil	REC	recente verstoring
16	1	sloot	LME/NT	2-periode sloot (zie foto's)
17	1	kuil	LME/NT	
18	1	greppel	LME/NT	
19	1	fundering	LME/NT	halve bakstenen ?x13x4,5
20	1	cultuurlaag NT	NT	
21	1	waterput	LME/NT	bakstenen 16x7x3,5, halve: ?x9,5x4 en ?x8,5x4
22	1	bijmuurtje beerput	LME/NT	bakstenen 17x8x3,5
23	1	fundering	LME/NT	onduidelijk of het een muurrest / fundament betreft
24	1	fundering	LME/NT	langwerpig, bakstenen 22x12x5,5 en ?x13,5x7
25	1	kuil	LME/NT	
26	1	sloot	LME/NT	
27	1	kuiltje	LME/NT	met boomschors beklede kuil
28	1	paalkuil	LME/NT	rond houten paaltje
29	1	paalkuil	LME/NT	vierkant paaltje erin
30	1	fundering	LME/NT	bakstenen 16,5x7,5x3 en 18,5x8,5x3,5
31	2	kuil	LME/NT	
32	103	onduidelijk		
33	103	greppel	LME/NT	
34	103	insteek muur	LME/NT	associatie met Spoor 24
35	103	fundering	LME/NT	
36	103	greppel	LME/NT	
37	103	greppel	VME	
38	2	kuil	LME/NT	
39	2	kuil	LME/NT	
40	2	kuil	LME/NT	
41	2	kuil	LME/NT	
42	2	kuil	LME/NT	
43	2	kuil	LME/NT	
44	1	(paal)kuil	LME/NT	
45	1	kuil	LME/NT	
46	2	verstoring	REC	mogelijk verdukt materiaal van het opnieuw aanleggen v/h vlak
901	1	ODS		Natuurlijk Oude Duin- en Strandzanden
902	1	Duinkerke-afz.		
903	1	Opgebracht		
904	2	natuurlijke laag		
905	2	natuurlijke laag		
906	2	Duinkerke-afz.		
907	2	cultuurlaag NT	NT	
908	2	ODS		
909	2	Nt pakket	LME/NT	
910	1	ODS		
911	1	ODS gereduceerd		
999	1	verstoring	REC	Bouwvoor alsmede overige recente verstoringen en ingrepen
999	1	recente afvalkuil	REC	
1099	103	recente bouwvoor	REC	
1908	103	natuurlijke laag		
1909	103	verstoring	REC	
1910	103	Duinkerke-afz.		
1099-3	103	kuil	REC	met opgebracht bouwzand
1099-4	103	kuil	REC	recent puin, glas en keramiek

Bijlage 2. Vondstenlijst

Vondstnummer	Put	Vlak	Spoor	Vondstomstandigheden	material	Doosnummer	aantal per materiaal soort	soort	bijzonderheden	archisdatering	datering in eeuwen
1	1	1	999	vak 0-5 meter aanleg vlak	KER		2	roodbakkerend	geglazuurd; wandscherf	LMEB-NTC	
							1	roodbakkerend	geglazuurd; bodemfragment	LMEB-NTC	
							1	roodbakkerend (Weser)	geglazuurd; gele en groene slib binnenzijde, schaal	NTA	1580-1630
							1	roodbakkerend	geglazuurd; gele slib binnenzijde, vergiet, standring	NTB-NTC	18e-19e
							1	fayence	tegelfragment	NTA	16e-17e
							1	witbakkerend	geglazuurd, geel, groen	NTA-NTC	
2	1	1	1	aanleg vlak	KER		3	roodbakkerend	geglazuurd; wandscherf	LMEB-NTC	
							1	steengoed	Stegburg? oorfragment	LMEB-NTA	
							1	grjtsbakkerend	fragment bouwpuin?		
							1	roodbakkerend	fragment bouwpuin?		
							2	witbakkerend	gele en bruine glazuur	NTB-NTC	
							2	roodbakkerend	geglazuurd; randscherf met oor; gele slibversterking binnenzijde	NTB-NTC	18e-19e
3	1	1	999	vak 5-10 meter aanleg vlak	KER		1	roodbakkerend	geglazuurd; randscherf met oor	NTA-NTC	18e-19e
							1	roodbakkerend	oorfragment	NTA-NTC	
							1	majolica	bord	NTA	16e-17e
							1	leisteen			
4	1	1	3	aanleg vlak	NAT		1	roodbakkerend	geglazuurd; loodspikkels	LMEB-NTA	voor ca 1550
							1	roodbakkerend	geglazuurd	LMEB-NTC	
							1	pijpaarde	pijpensteel	NTA-NTC	
5	1	1	999	aanleg vlak	NAT		1	leisteen			
							1	roodbakkerend	geglazuurd gele slib aan binnenzijde	NTA-NTC	
							2	roodbakkerend	geglazuurd	LMEB-NTC	
							1	witbakkerend	geglazuurd, geel, groen	NTA-NTC	
							1	pijpaarde	kopfragment	NTB-NTC	
6	1	1	902		KER		1	Pingsdorf	wand	VMED-LMEA	900-1225
7	1	1	903		KER		1	steengoed	wand	NTA	
8	1	1	2		KER		1	roodbakkerend	geglazuurd gele slib aan binnenzijde	LMEB-NTC	
9	1	1	4		KER		1	roodbakkerend	geglazuurd	LMEB-NTC	
10	1	1	5		KER		1	fayence	schaal	NTA-NTC	17e-19e
11	1	1	8		KER		1	roodbakkerend	geglazuurd; oor en wand	NTB-NTC	18e-19e
							1	roodbakkerend	geglazuurd gele slib aan binnenzijde	NTB-NTC	18e-19e
							1	roodbakkerend	geglazuurd; slibversterking	NTA-NTC	17e-19e
							1	roodbakkerend	ongeglazuurd	LMEB-NTC	
							1	witbakkerend	geglazuurd, geel	NTA-NTC	17e-19e
							1	witbakkerend	geglazuurd, geel	NTA-NTC	17e-19e
							1	pijpaarde	pijpensteel	NTA-NTC	
13	1	1	12		KER		1	roodbakkerend	geglazuurd; groot exemplaar	LMEB-NTC	
							1	roodbakkerend	geglazuurd; groot exemplaar	LMEB-NTC	
							1	roodbakkerend	ongeglazuurd; groot exemplaar	LMEB	

De in de kolom 'categorie' gehanteerde codes zijn conform het Archeologisch Basis Register (ABR): KER = keramiek; OXB = bot; SXX = steen; MFE = ijzer; MA = monster algemeen.

Vondstnummer	Put	Vlak	Spoor	Vondstomstandigheden	materiaal	Doosnummer	aantal per materiaal soort	soort	bijzonderheden	archisdatering	datering in eeuwen
14	1	1	15		NAT		1	leisteel			
					KER		1	roodbakkeend	poofje;glazuur van loodspikkels	LMEB-NTA	voor ca 1550
							2	roodbakkeend		LMEB-NTC	
15	1	1,2,102	18		KER		1	pijpaarde	pijpensteel	NTA-NTC	
							1	pijpaarde	pijpensteel	NTA-NTC	
							1	pijpaarde	pijpensteel en kopfragment	NTA-NTB	
							1	roodbakkeend	poofje;glazuur van loodspikkels	LMEB-NTA	voor ca 1550
							1	roodbakkeend	wandscherf;glazuur van loodspikkels	LMEB-NTA	voor ca 1550
							1	roodbakkeend	bodemfragment	LMEB-NTA	
							1	baksteenpuin			
							1	roodbakkeend	poetje	NTA-NTC	17e-19e
							1	roodbakkeend	randscherf; geglazuurd	LMEB-NTC	
							1	steengoed	zoutglazuur; Stegburg	LMEB-NTA	
16	2	1	20		KER		1	roodbakkeend	poofje;glazuur van loodspikkels;bakpan	LMEB-NTA	voor ca 1550
							1	roodbakkeend	poofje;glazuur van loodspikkels;bakpan	LMEB-NTA	voor ca 1551
							1	roodbakkeend	geglazuurd	LMEB-NTC	
17	2	1	19		KER		1	roodbakkeend	spraakzaam geglazuurd	LMEB-NTA	
18	2	1	22		KER		1	roodbakkeend	geglazuurd	LMEB-NTC	
19	2	1,2	25		KER		1	roodbakkeend	spraakzaam geglazuurd	LMEB-NTA	voor ca 1550
20	2	1	29		KER		1	protosteengoed		LMEA-LMEB	1225-1325
21	2	2	26	aanleg vlak 2	KER		1	roodbakkeend	wandscherf	LMEB-NTC	
22	2	2	38		KER		2	roodbakkeend	spraakzaam geglazuurd	LMEB-NTA	
23	2	2	43		KER		1	roodbakkeend	ongeglazuurd	LMEB-NTC	
24	2	102	37	in profiel in greppel	KER		1	roodbakkeend	poofje;glazuur van loodspikkels	LMEB-NTA	voor ca 1550
25	2	102	37	in profiel in greppel	KER		1	grijsbakkeend	wandscherf	LMEB	
26	3	1	44		KER		1	roodbakkeend	randscherf; reducerend gebakken, bolpot	VMEC-VMED	
27	1	1	999	aanleg vlak	NAT		1	kalksteen	fragment raamtracering	LME-NT	